
Vihatekojen estämiseen ja tunnistamiseen liittyvät ilmiöt ja tietolähteet

Tämä julkaisu on tuotettu osana Tiedolla vihaa vastaan –hanketta (Facts against Hate), joka on saanut rahoitusta Euroopan Unionin perusoikeus-, tasa-arvo- ja kansalaisuus –ohjelmasta (2014-2020). Julkaisun toteuttaja vastaa julkaisun sisällöstä, eikä sisältö edusta Euroopan komission kantoja tai näkemyksiä.

FACTS ██████████ **TIEDOLLA** ██████████ **FAKTA** ██████████ **ČINJENICE** ██████████
AGAINST ██████████ **VIHAA** ██████████ **MOT** ██████████ **PROTIV** ██████████
HATE ██████████ **VASTAAN** ██████████ **HAT** ██████████ **MRŹNJE** ██████████

Sisällys

1. HANKKEEN JA TYÖRYHMÄN TYÖN ESITTELY.....	3
1.1. Keskeiset käsitteet	3
1.2. Lähtökohtia työryhmän työskentelyyn	4
2. ILMIÖT PAIKALLISTASOLLA.....	7
3. ILMIÖIDEN SEURANTA PAIKALLISTASOLLA	8
3.1. Asenteet	9
3.2. Turvallisuuden ja turvattomuuden kokemukset	11
3.3. Vihatekoihin liittyvät tietolähteet.....	13
4. VIHATEKOJEN ESTÄMISEKSI TEHTÄVÄ TYÖ PAIKALLISTASOLLA	15
4.1. Vihatekoihin liittyvät toimet paikallistasolla	15
4.1. Paikallisviranomaisten työn vaikuttavuuden mittaaminen	17
5. MAHDOLLISIA TIETOLÄHTEITÄ.....	18

1. HANKKEEN JA TYÖRYHMÄN TYÖN ESITTELY

Oikeusministeriö koordinoi Tiedolla vihaa vastaan –hanketta (1.12.2019 – 30.11.2021), jonka tavoitteena on viharikosten ja vihapuheen vastaisen työn tehostaminen. Hankkeessa mm. kehitetään viharikoksiin keskittyvää tiedonkeruuta ja viharikosraportointia sekä paikallistason yhteistyötä.

Yksi hankkeen tavoitteista on tukea paikallisviranomaisten työtä vihatekojen ehkäisyssä ja tunnistamisessa. Hankkeessa tuotettavan materiaalin avulla viranomaiset ja muutkin paikalliset toimijat voivat tunnistaa paremmin vihatekoihin liittyviä ilmiöitä, kerätä tilanteesta tietoa sekä seurata vihatekoihin liittyvää toimintaa ja sen vaikuttavuutta.

Materiaalin kehittämiseksi oikeusministeriö kokosi työryhmän, johon kuului viranomaisia ja järjestöjä. Työryhmä kokoontui 8 kertaa ajalla 8.6.2020 – 2.6.2021.

Työryhmään kuuluivat:

Katriina Nousiainen, oikeusministeriö
Panu Artemjeff, oikeusministeriö
Milla Aaltonen, oikeusministeriö
Emilia Hämäläinen, sisäministeriö
Akunna Onwen, Anti-Racist Forum / Jana Turk, Anti-Racist Forum
Peter Kariuki, etnisten suhteiden neuvottelukunta
Markus Hammarstöm, Vantaan kaupunki
Jenita Rauta, poliisiammattikorkeakoulu
Katariina Westman, Rikosuhripäivystys / Marjo Pakkala, Rikosuhripäivystys
Satu Jokela, THL / Shadia Rask, THL
Nitin Sood, Helsingin kaupunki / Veli-Matti Hurtig, Helsingin kaupunki

Lisäksi työryhmän kokouksiin osallistuivat seuraavat asiantuntijat:

Jouni Perttula, Tampereen kaupunki
Petronella Lehtelä, Helsingin kaupunki
Harri Soinen, Helsingin poliisilaitos
Sari Vanhanen, Jyväskylän yliopisto
Miriam Attias, Community Mediation
Lars Leemann, THL
Lotta Virrankari, THL
Markus Alanko, oikeusministeriö

Tämä raportti on yhteenveto työryhmän käymistä keskusteluista ja työryhmän kuulemista esityksistä. Työryhmän työn pohjalta julkaistaan erillinen opas paikallisille viranomaisille ja muille toimijoille suomeksi, ruotsiksi ja englanniksi.

1.1. Keskeiset käsitteet

Vihateot ovat erityisen vahingollisia, koska yksittäinen teko toimii viestinä koko viiteryhmälle, johon uhri kuuluu tai jota uhri edustaa. Vihateoissa uhri ei joudu teon kohteeksi sattumalta, vaan

valikoituu uhriksi oman henkilökohtaisen ominaisuutensa vuoksi. Vihateoilla on tämän vuoksi laajoja vaikutuksia. Ne vaikuttavat muun muassa yleiseen turvallisuuden tunteeseen, psyykkiseen hyvinvointiin ja viranomaisluottamukseen.

Lainsäädännössä ei käytetä käsitteitä ”viharikos” tai ”vihapuhe”. Viharikos voi olla henkilöä, ryhmää, jonkun omaisuutta, instituutiota tai näiden edustajaa kohtaan tehty rikos, jonka motiivina ovat ennakkoluulot tai vihamielisyys uhrin oletettua tai todellista etnistä tai kansallista taustaa, uskonnollista vakaumusta tai elämäntavasta, seksuaalista suuntautumista, sukupuoli-identiteettiä, sukupuolen ilmaisua tai esimerkiksi vammaisuutta kohtaan. Mikä tahansa rikoslaissa rikokseksi määritelty teko voi periaatteessa olla viharikos, jos sen taustalla on vihamotiivi. Vihamotiivi voi olla rangaistusta koventava tekijä.

Vihapuhe on rikos silloin, kun se täyttää jonkin rikoksen tunnusmerkistön. Rangaistava vihapuhe voi kohdistua yhteen ihmiseen tai ihmisryhmään. Tyypillisin rikosnimike ihmisryhmään kohdistuvassa rangaistavassa vihapuheessa on kiihottaminen kansanryhmää vastaan. Jos vihapuhe kohdistuu yhteen ihmiseen, kyseessä voi olla esimerkiksi kunnianloukkaus tai laitton uhkaus. Vihapuhe voi olla myös yhdenvertaisuuslaissa tai tasa-arvolaissa kiellettyä syrjintää.

Yleiskielessä vihapuheen käsitettä käytetään välillä laajemmassa merkityksessä, jolloin sillä tarkoitetaan haitallista ilmaisua, joka vaikuttaa kielteisesti ihmisten hyvinvointiin ja turvallisuuden tunteeseen sekä ihmisryhmien välisiin suhteisiin. Tällöin vihapuheella tarkoitetaan viestintää, jonka tarkoituksena on sulkea jokin ryhmä ulkopuolelle ja luoda kuva ryhmään kuuluvista ihmisistä epäilyttävinä, epäluotettavina, alempiarvoisina tai likaisina.

Tässä raportissa käytetään termiä vihateko. Vihateon kohteen ei tarvitse itse tietää ja arvioida, onko kyse jonkun rikoksen tunnusmerkistön täyttävästä teosta, eikä tämä tieto ole ennalta ehkäisevässä työssä välttämätön. Olennainen on teon motiivi. Vihateolla tarkoitetaan tässä raportissa tekoa, jolla on vihamotiivi aivan kuin viharikoksella ja vihapuheella, mutta ei ole tiedossa, täyttääkö se minkään rikoksen tunnusmerkistöä.

1.2. Lähtökohtia työryhmän työskentelyyn

Työryhmän työn tavoitteena oli pohtia, millaisella materiaalilla voitaisiin tukea paikallisten viranomaisten ja muiden toimijoiden työtä vihatekoihin liittyvän tilanteen seurannassa, vihatekojen ennaltaehkäisyssä sekä niihin puuttumisessa. Tilannetta seuraamalla voidaan estää tilanteen eskaloituminen tai löytää sopivia puuttumisen keinoja.

Paikallistasolla materiaalia voidaan hyödyntää mm.

- paikallisen tilanteen analysointiin ja relevanttien näkökulmien löytämiseen paikallisesti
- tiedon keräämiseen
- toimenpiteiden kohdentamiseen
- seurantaan ja arviointiin

Työryhmän ensimmäisessä kokouksessa päätettiin lähteä tarkastelemaan aihetta ja siihen liittyviä tietolähteitä hyvien väestösuhteiden viitekehyksen avulla.

Väestösuhteet ovat yhteiskunnalliseen toimintaan ja ihmisten väliseen luottamukseen vaikuttava tekijä, jonka kautta voidaan tarkastella lähes kaikkea ihmisten arkeen vaikuttavaa toimintaa. Väestösuhdetyön taustalla on brittiläinen malli¹, jonka mukaan hyvät väestösuhteet koostuvat osallisuudesta, vuorovaikutuksesta, turvallisuudesta ja asenteista. Vuorovaikutus luo osallisuutta ja sitä kautta turvallisuutta, ja näiden tekijöiden kautta luodaan myönteistä asenneilmapiiriä.

Väestösuhdepolitiikka kohdistuu koko väestöön ja sillä on yhteys ihmisten välisen yhdenvertaisuuden edistämiseen. Väestöryhmistä puhuttaessa on tärkeä muistaa, että ihmiset eivät ole pelkästään erilaisten yhteiskunnallisten ryhmien (kuten etniset, uskonnolliset tai vammaisryhmät jne.) edustajia, vaan heillä on useita merkityksellisiä suhteita, joiden kautta yhteys ympäristöön syntyy.

Väestösuhdepolitiikan keskeisiä muotoja ovat esimerkiksi eri väestöryhmiin kuuluvien ihmisten turvallisuuden ja myönteisen vuorovaikutuksen edistäminen sekä eri väestöryhmien osallisuutta tukevat toimenpiteet.

Väestösuhteet ovat yhteiskunnan eri osa-alueet läpäisevä kokonaisuus, jonka vaikutukset näkyvät suoraan ihmisten arjessa. Eryteisesti vähemmistöjen kohdalla väestösuhteiden huomioimisesta on apua, koska ne tekevät näkyviksi yksilöihin ja ryhmiin kohdistuvia rakenteellisia ja sosiaalisia kysymyksiä, jotka vaikuttavat tosiasiallisen yhdenvertaisuuteen toteutumiseen. Esimerkiksi turvallisuuden osalta tarkasteluun saadaan syvyyttä, kun koko väestön lisäksi katsotaan tilannetta eri väestöryhmien näkökulmasta. Esimerkiksi vammaisten naisten turvallisuuden kokemukset voivat poiketa merkittävästi kaikkien kuntalaisten turvallisuuden kokemuksista. Sellaista väestöryhmittäin eriteltyä tietoa jonka avulla eri väestöryhmien kokemuksia ja tilannetta voitaisiin tarkastella, on saatavilla rajoitetusti. Tämä tarkoittaa, että saatavilla olevaa tietoa on täydennettävä esimerkiksi paikallisella tiedonkeruulla ja laadullisella tiedolla.

Työryhmä päätti työnsä aluksi tarkastella olemassa olevia tiedonlähteitä ja keskeisiä kehittämishankkeita hyvien väestösuhteiden viitekehyksen neljän ulottuvuuden kautta. Tämän tarkastelun pohjalta työryhmä tarkensi viitekehykseen liittyviä ilmiöitä, käsitteli niiden näkymistä paikallistasolla sekä niihin liittyviä tietolähteitä kahdessa työpajassa.

¹ Lisätietoa mallista: <https://yhdenvertaisuus.fi/documents/5232670/5376058/Kuka+muu+muka/6e441c85-ccda-4668-8c7f-e5f64079bd76/Kuka+muu+muka.pdf>

Kokousten pohjalta tehtiin mm. seuraavat havainnot:

- Koettu turvallisuus on vihatekojen kannalta keskeinen ulottuvuus, johon myös liittyy paikallistasolla hyödynnettäviä tietolähteitä ja rakenteita, joissa vihatekoja voidaan luontevasti käsitellä.
- Tietolähteitä vihatekoihin liittyvistä ilmiöistä on saatavilla valtakunnallisella tasolla, mutta kansallisten tutkimusten aineistoja on harvemmin mahdollista tarkastella alueellisesti tai kunnittain.
- Paikalliselle ja/tai alueelliselle täydentävälle tiedonkeruulle on tarve.
- Olemassa olevien tutkimusten kysymyksenasetteluita kannattaa hyödyntää paikallistasolla tehtävässä tiedonkeruussa.
- Tilastollisia tietolähteitä on täydennettävä laadullisilla tiedoilla selkeämmän käsityksen saamiseksi paikallistason tilanteesta.
- Kansalaisjärjestöt ja vähemmistöryhmien edustajat ovat tärkeitä tietolähteitä.

2. ILMIÖT PAIKALLISTASOLLA

Tässä osiossa tarkastellaan ilmiöitä, joiden työryhmä tunnisti liittyvän vihatekoihin paikallistasolla. Jotta vihatekoja voitaisiin ennaltaehkäistä, tunnistaa ja niihin voidaan puuttua, täytyy paikallistasolla ensin tiedostaa ja tunnistaa niihin liittyvät ilmiöt. Keskeistä on selvittää, miten vihatekoihin liittyvät ilmiöt käytännössä näkyvät paikallistasolla.

Vihateot konkretisoituvat paikallistasolla usein yksilöiden kautta, ja myös vihatekojen ja niihin liittyvien vaikutusten seuraaminen tapahtuu usein yksilöiden kokemusten kautta. Vihatekojen taustalla ovat kuitenkin yhteiskunnalliset ilmiöt, jotka johtavat paikallistasolla näkyviin ilmiöihin. Vihatekojen taustalla voi olla laajoja kysymyksiä syrjäytymisestä keskustelukulttuurin koventumiseen.

Vihatekoihin liittyvät ilmiöt ovat jatkumo. Varsinaisia vihatekoja edeltää usein esimerkiksi ennakkoluulojen lisääntyminen ja niiden muuttuminen näkyväksi ja hyväksytyiksi. Työryhmässä tarkastelua tehtiin kolmen eri vaiheen kautta. Ensinnä asenteisiin liittyvien ilmiöiden avulla voidaan tunnistaa jännitteitä, jotka saattavat johtaa vihatekoihin. Asenteisiin liittyviä ilmiöitä käsitellään usein ennaltaehkäisevässä työssä. Toiseksi turvallisuuteen ja turvattomuuden kokemuksiin liittyvät ilmiöt tuovat esille vihatekoihin liittyviä rakenteita ja turvallisuuden tunteeseen liittyviä kokemuksia. Kolmantena tarkastellaan varsinaisia vihatekoja.

Alla olevassa taulukossa on esitelty työryhmän tunnistamat ilmiöt. Ilmiöiden tarkoituksena on konkretisoida sitä, millä tavoin vihatekoja voidaan paikallistasolla tunnistaa.

ASENTEET JA NIIDEN VAIKUTUKSET	TURVALLISUUS JA TURVATTOMUUDEN KOKEMUKSET	VIHATEOT
Sosiaalinen välttely ja kokemus asuinalueesta	Turvattomuuden kokemukset ja pelko rikoksen uhriksi joutumisesta	Rikoksen uhriksi joutuminen ja vihamotiiviin perustuvat teot
Väestörakenteen moninaisuuden ja valta- asetelmien tunnistaminen	Syrjivät käytännöt / rakenteellinen syrjintä, mm. esteettömyys	Syrjintä-, häirintä- ja väkivaltakokemukset
Osallisuuden kokemus	Kiusaaminen, nimittely, vähättelevät vitsit, ulossulkeminen	Viharyhmät
Stereotypiat, kielteiset ennakkoluulot ja puuttumattomuus	Kokemus epäoikeudenmukaisesta kohtelusta	Syrjintä-, häirintä- ja väkivaltakokemukset

3. IILMIÖIDEN SEURANTA PAIKALLISTASOLLA

Vihatekojen ennaltaehkäisemiseksi ja niihin puuttumiseksi on voitava seurata ilmiöiden kehittymistä. Tähän osioon on kerätty erilaisia tietolähteitä, joita seurannassa voidaan hyödyntää.

Tutkimukset

Monissa säännöllisesti toteutettavissa tutkimuksissa kysytään vihatekojen näkökulmasta relevantteja kysymyksiä. Näitä tutkimuksia esitellään myöhemmin tarkemmin taulukoissa, joissa ilmiöt on yhdistetty erilaisiin tietolähteisiin.

Osaa valtakunnallisista tietolähteistä voidaan suoraan käyttää paikallistasolla. Esimerkiksi poliisin tietoon tulleista viharikoksista saadaan tieto myös kunnittain. Poliisin tietoon tulleiden viharikosten lukumäärän lisäksi tilastot antavat epäsuoraa tietoa aliraportoinnista, sillä niistä nähdään, millaisista viharikoksista alueella tehdään rikosilmoituksia. Lisäksi Kouluterveyskyselyn tulokset ovat saatavilla kunnittain.

Kyselyt

Säännöllisesti toteutettavien, valtakunnallisten tutkimusten tuloksia ja kysymyksenasetteluja voidaan hyödyntää myös paikallistasolla tehtävässä tiedonkeruussa. Tällöin saadaan tietoa, jonka avulla voidaan verrata oman alueen tilannetta valtakunnalliseen tilanteeseen.

Esimerkiksi yhdenvertaisuussuunnitelmaa tai turvallisuussuunnitelmaa varten tehdään yleensä kysely tai kerätään tietoa jollain muulla menetelmällä. Näihin tiedonkeruuihin on mahdollista lisätä vihatekoihin liittyviä kysymyksiä samassa muodossa kuin valtakunnallisissa tiedonkeruissa. Tämä mahdollistaa paikallisen tilanteen arvioimisen.

Tukena kyselyn laatimisessa voidaan käyttää aiempia kyselyitä. Esimerkiksi ”Miten meillä menee? Kartoitus väestösuhteiden tilasta Suomessa – painopisteenä vastaanottokeskuspaikkakunnat” -julkaisusta löytyy esimerkkikysely.

Työpajat, kuulemiset

Vihatekoihin liittyvän tilanteen arvioimiseksi voidaan järjestää erillisiä tilaisuuksia kuten temaattisia kokouksia tai työpajoja. Niiden tarkoituksena voi olla esimerkiksi arvioida sitä, millä tavalla vihatekoihin liittyvät ilmiöt näkyvät paikallistasolla.

Asiakaspalautteen kerääminen

Vihatekoihin liittyviä kysymyksiä voidaan ottaa myös mukaan asiakastyytyväisyyttä kartoittaviin kyselyihin kartoitettaessa esimerkiksi poliisin, uhripalveluiden tai muiden relevanttien toimijoiden toimintaa vihatekoihin liittyen.

Viranomaisten tietoon tulleet kantelut / valitukset

Esimerkiksi yhdenvertaisuusvaltuutetun tietoon tulleet tapaukset voivat tuoda esille vihatekoihin liittyviä ilmiöitä. Myös muiden viranomaisten vuosiraportit ja joidenkin viranomaisten sisäiset laillisuusvalvontakertomukset voivat auttaa tilanteen seurannassa.

Seuraavissa taulukoissa on liitetty olemassa olevan tiedonkeruun kysymyksiä vihatarkoituksiin liittyviin ilmiöihin. Näitä kysymyksiä ja niiden muotoiluja voidaan käyttää paikallisessa tiedonkeruussa hyväksi.

3.1. Asenteet

Asenteisiin liittyvää tietoa kerätään useissa tutkimuksissa. Enemmistössä taulukon tutkimuksista ei ole tarjolla tietoa paikallistason tilanteesta, mutta kysymyksenasetteluja voidaan hyödyntää paikallistason tiedonkeruussa.

Toisaalta paikallistasolla tehtävässä kehittämistyössä kerätään jo nyt tietoa, jota voidaan hyödyntää asenteiden tarkastelussa. Muun muassa yhdenvertaisuussuunnittelua koskevassa tiedonkeruussa kerätään tietoa asenteiden kannalta olennaisista kysymyksistä. Lisäksi tietoa saattaa löytyä mm. kuntien hyvinvointikertomuksia varten kerätystä aineistosta. Myös Kouluterveyskyselyn tiedot on saatavilla kunnittain.

Osallisuuden kokemusta voidaan mitata Sokra-koordinaatiohankkeen kehittämällä osallisuusindikaattorilla (Experiences of Social Inclusion Scale, ESIS). Osallisuusindikaattori muodostuu kymmenestä väittämästä, jotka kartoittavat merkityksellisyyden kokemusta, uskoa omiin toimintamahdollisuuksiin ja sosiaalista vuorovaikutusta. Väittämien vastaukset sijoittuvat jatkumolle, jonka toinen ääripää edustaa osattomuuden kokemusta ja toinen osallisuuden kokemusta. Osallisuusindikaattori on mukana muun muassa Kouluterveyskyselyssä ja FinSotessa. Lisäksi se on käytössä paikallisissa väestötutkimuksissa, muun muassa esim. Vantaan kaupungin osallisuuskyselyssä (2020 ja 2021).

Alla esitellään mahdollisia tietolähteitä ja niissä käytettyjä kysymyksenasetteluita asenteita kuvaavien ilmiöiden osalta. Asennetutkimusta teettävät myös yksityiset ajatushautomot kuten Elinkeinoelämän valtuuskunta EVA ja Taloustutkimus.

ILMIÖ	TIETOLÄHDE
Sosiaalinen välttely ja kokemus asuinalueesta	<p>Kuinka usein olet tekemisissä ihmisten kanssa, jotka ovat erilaisia kuin sinä tiettyjen ominaisuuksien suhteen (Perusoikeusbarometri)</p> <p>Miten tyytyväinen olet asuinalueesi olosuhteisiin (FinSote)</p> <p>Kokee kuuluvansa asuinkuntaansa (FinMonik)</p> <p>Asuinalueeseensa tyytyväisten osuus (%) (FinMonik)</p>
Väestörakenteen moninaisuuden ja valta-asetelmien tunnistaminen	<p>Missä määrin luotatte seuraavien viranomaisten tai tahojen toimintaan ...? (Poliisibarometri)</p>

ILMIÖ	TIETOLÄHDE
	<p>Kuinka usein mielestäsi poliisi yleensä kohtelee ihmisiä kunnioittavasti Suomessa? (Perusoikeusbarometri)</p> <p>Arveletteko poliisin Suomessa suhtautuvan eri kulttuureista lähtöisin oleviin ihmisiin muihin suomalaisiin verrattuna...? (Poliisibarometri)</p> <p>Kaupungin päätöksentekoon liittyvät strategiat ja muut asiakirjat (mm. kaupunginvaltuuston ja –hallituksen päätöksenteko)</p>
Osallisuuden kokemus	<p>Osallisuusindikaattori</p> <p>Kokee kuuluvansa itselleen tärkeään yhteisöön (Kouluterveyskysely)</p> <p>Ei koe olevansa tärkeä osa koulu- eikä luokkayhteisöä (Kouluterveyskysely)</p> <p>Mihin seuraavista alueista tai ryhmistä koet kuuluvasi? (mm. asuinkunta) (FinMonik)</p> <p>Osallistuminen oman kieli- tai kulttuuritaustan toimintaan kuukausittain (FinMonik)</p> <p>Osallistuminen liikunta- tai urheiluryhmään tai järjestöön viikoittain (FinMonik)</p>
Stereotypiat, kielteiset ennakkoluulot ja puuttumattomuus	<p>Kokemukset kieli-ilmapiiristä: suomen- ja ruotsinkielisten kuntalaisten väliset suhteet, kieliryhmiä koskevien asenteiden muutos (Kielibarometri)</p> <p>Suomen ja saamenkielisten suhteet vastaajan kotikunnassa, muutos suomen- ja saamenkielisten suhteissa (Saamebarometri)</p> <p>Miten kuvailisit viittomakieltä ja suomea (tai muita puhuttuja kieliä, ruotsia jne.) käyttävien asukkaiden välisiä suhteita tällä hetkellä? (Viittomakielibarometri)</p> <p>Oletko kohdannut kolmen viime vuoden aikana ennakkoluuloja omalla asuinseudullasi, koska olet käyttänyt viittomakieltä? (Viittomakielibarometri)</p>

ILMIÖ	TIETOLÄHDE
	<p>Yhdenvertaisuunnittelu ja siihen liittyvät kyselyt</p> <p>Kuntien hyvinvointikertomukset</p> <p>Paikallisten mielipidevaikuttajien rooli syrjiviin tekoihin yllyttämisessä</p>

3.2. Turvallisuuden ja turvattomuuden kokemukset

Turvallisuutta käsitellään monissa valtakunnallisissa tutkimuksissa. Esimerkiksi THL:llä on runsaasti erilaisia tietoaineistoja ja muita tietolähteitä, joissa käsitellään turvallisuutta. Väkivaltaa käsitellään useissa THL:n kysely- ja väestötutkimuksissa kuten Kouluterveyskyselyssä, Aikuisväestön kokema väkivalta ja asuinalueen turvattomuus -tutkimuksessa ja Väkivaltakokemukset ulkomaalaistaustaisilla naisilla ja miehillä -tutkimuksessa. Kouluterveyskyselyn pohjalta tietoa saadaan myös eriteltynä väestöryhmittäin (esim. seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt).

Turvallisuuteen liittyvää tietoa saadaan myös Poliisibarometristä ja Kansallisesta rikosuhritutkimuksesta.

Turvallisuuteen liittyvän kehittämistyön monet työkalut tuottavat myös tietoa. Esimerkiksi turvallisuussuunnittelun yhteydessä kerätään tietoa, jota voidaan hyödyntää vihatekojen seurannassa. Nykyistä tiedonkeruuta kannattaa täydentää valtakunnallisten tutkimusten kysymyksenasetteluilla vertailukelpoisen tiedon saamiseksi.

ILMIÖ	TIETOLÄHDE
<p>Turvattomuuden kokemukset ja pelko rikoksen uhriksi joutumisesta</p>	<p>Kuinka turvalliseksi tunnet itsesi päivittäisessä elämässäsi (FinSote)</p> <p>“Koetko seuraavat paikat turvalliseksi?” (julkiset liikennevälineet; yleiset puistot; ostoskeskukset; kotisi lähikadut; sekä yleisötapahtumat) (FinMonik)</p> <p>Missä määrin seuraavat asiat ja ilmiöt huolestuttavat Teitä ...? (mm. viharikokset) (Poliisibarometri)</p> <p>Turvallisuuden tunne, pelko rikoksen ja häirinnän uhriksi joutumisesta (Kuntien turvallisuuskyselyt)</p> <p>Välttelee paikkoja ulkomaalaistaustan vuoksi (Maamu)</p>

ILMIÖ	TIETOLÄHDE
	<p>Kuinka vakavana ongelmana pidätte rikollisuutta lähiympäristössänne (Poliisibarometri)</p> <p>Turvallisuuden tunne (Uskonnollisten yhteisöjen tiloihin kohdistuvat uhkat)</p> <p>Pelännyt joutuvansa väkivallan kohteeksi iltaisin kodin ulkopuolella / työpaikallaan / perheenjäsenen taholta (Kansallinen rikosuuhritutkimus)</p> <p>Oletko viimeisten 12 kuukauden aikana tehnyt jotain seuraavista asioista, koska olet pelännyt joutuvasi fyysisen tai seksuaalisen väkivallan tai häirinnän uhriksi (Perusoikeusbarometri)</p>
<p>Syrjivät käytännöt / rakenteellinen syrjintä, mm. esteettömyys</p>	<p>Yhdenvertaisuussuunnittelua varten tehdyt kyselyt</p> <p>Syrjintää valvovien viranomaisten tilastot</p> <p>Sovittelua koskevat tilastot</p>
<p>Kiusaaminen, nimittely, vähättelevät vitsit</p>	<p>Koulukiusattuna vähintään kerran viikossa % (Kouluterveyskysely)</p> <p>Kiusaaminen kotona, hoidossa tai vapaa-ajalla (FinLapset)</p>
<p>Kokemus epäoikeudenmukaisesta kohtelusta</p>	<p>Mitä ongelmia on ollut julkishallinnon tai paikallisten viranomaisten kanssa asioidessa (mm. tasavertainen kohtelu)? Kelassa tai sosiaalipalveluissa / terveyspalveluissa / TE-toimistossa / poliisin kanssa asioineista epäoikeudenmukaista kohtelua kokeneiden osuus (%) (Perusoikeusbarometri)</p> <p>Kokemukset kielellisten oikeuksien toteutumisesta (Kielellisten oikeuksien seurantabarometrit)</p>

3.3. Vihatekoihin liittyvät tietolähteet

Keskeisin tietolähde viharikosten osalta on poliisin vuosittainen viharikosraportti, josta saadaan tietoja myös paikkakunnittain. Raportissa ei julkaista kaikkea seurantaan varten eriteltyä tietoa, vaan tietoa on erikseen mahdollista pyytää Poliisiammattikorkeakoulusta. Viharikosten osalta alueellista/paikallista tilannetta tarkasteltaessa on pohdittava, mitä itse asiassa tarkastellaan. Tilastot näyttävät erilaiselta riippuen siitä, tarkastellaanko viharikosten alueellista jakautumista, suhteutetaanko määrä alueen väkilukuun tai esimerkiksi alueella asuviin ulkomaan kansalaisiin.

Lisäksi useissa tutkimuksissa selvitetään rikosten uhriksi joutumista sekä erilaisia syrjintä- ja väkivaltakokemuksia. Näiden tutkimusten kysymyksenasettelua voidaan käyttää tukena paikallisen tiedonkeräämisessä, jotta saadaan vertailukelpoista tietoa. Lisäksi paikallistasolla on usein tietoa alueella mahdollisesti toimivista viharyhmistä ja verkossa esiintyvistä vihapuheesta.

ILMIÖ	TIETOLÄHDE
Rikoksen uhriksi joutuminen ja vihamotiiviin perustuvat teot	<p>Poliisin tietoon tulleet viharikokset (Poliisin vuosittainen viharikosraportti)</p> <p>Viharikosten kohteeksi joutuneet % (Nuorisoriikollisuuskysely)</p> <p>Uhkailun ja väkivallan kohteeksi joutuneet (Kansallinen rikosuhritutkimus)</p> <p>Onko joku käyttäytynyt väkivaltaisesti Teitä kohtaan 12 viime kuukauden aikana (FinSote)</p>
Syrjintä-, häirintä- ja väkivaltakokemukset	<p>Kokenut syrjivää kiusaamista % (Kouluterveyskysely)</p> <p>Häiritsevä seksuaalinen ehdottelu tai ahdistelu, seksuaalinen häirintä koulussa / puhelimessa tai internetissä / julkisessa tilassa (Kouluterveyskysely)</p> <p>Väkivallalla uhkaaminen (Nuorisoriikollisuuskysely)</p> <p>Oletko itse joutunut häirinnän tai vihapuheen kohteeksi viimeisen 12 kuukauden aikana? (Selvitys vihapuheesta ja häirinnästä)</p> <p>Syrjintää, häirintää ja väkivaltaa edellisen 12 kuukauden aikana kokeneet maaryhmittäin ja sukupuolittain (FinMonik)</p>

ILMIÖ	TIETOLÄHDE
	<p>- Vähintään kerran viiden viimeisten vuoden aikana tietynlaista kohtelua kokeneiden henkilöiden vastaajaryhmittäiset osuudet (%). (mm. uhkaaminen väkivallalla ja loukkaavat tai uhkaavat kommentit internetissä).</p> <p>- Vähintään kerran viimeisten viiden vuoden aikana fyysistä väkivaltaa kokeneiden sukupuolittaiset osuudet eri vastaajaryhmissä</p> <p>- Kuinka monta kertaa olet kokenut syrjintää julkisilla paikoilla viimeisten 12 kuukauden aikana?</p> <p>- Vähintään kerran häirintää viimeisten viiden vuoden aikana kokeneet (Perusoikeusbarometri)</p> <p>Väkivallan ja sen uhkan kohtaaminen ja näkeminen (Uskonnollisten yhteisöjen tiloihin kohdistuvat uhkat)</p> <p>Kokemukset häirinnästä (Kielibarometri)</p> <p>Saamenkielisen syrjinnän, ennakkoluulojen ja häirinnän kokemukset (Saamebarometri)</p> <p>Oletko kolmen viime vuoden aikana aikana kohdannut häirintää omalla asuinseudullasi (esim. suullisesti, sähköpostitse ja/tai eleitse), koska olet käyttänyt viittomakieltä? (Viittomakielibarometri)</p> <p>Oletko kolmen viime vuoden aikana kohdannut syrjintää, koska olet käyttänyt viittomakieltä? (Viittomakielibarometri)</p> <p>Rikosuhripalveluiden tilastot</p> <p>Järjestöjen varjoraportointi ja tiedonkeruu</p>
Viharyhmät ja verkossa esiintyvä vihapuhe	<p>Paikallisten viharyhmien toiminta</p> <p>Somepoliisit</p> <p>Paikalliset sosiaalisen median ryhmät (esim. paikalliset FB-ryhmät)</p> <p>Vihapuhetta sisältävien viestien jakaminen ja kanavien seuraaminen</p>

4. VIHATEKOJEN ESTÄMISEKSI TEHTÄVÄ TYÖ PAIKALLISTASOLLA

4.1. Vihatekoihin liittyvät toimet paikallistasolla

Vihatekoihin liittyvä työ mielletään usein lähinnä poliisin ja muiden lainvalvontaviranomaisten työksi. Poliisi luonnollisesti on tärkeä toimija vihatekoihin liittyvää työtä tarkasteltaessa. Muun muassa poliisin ennalta estävä toiminta sekä ankkuritoiminta ovat keskeisiä vihatekojen ennaltaehkäisyssä sekä niihin puuttumisessa.

Poliisin ennalta estävällä työllä (EET) tarkoitetaan suunnitelmallisia ja johdettuja toimia, joilla estetään rikoksia, turvallisuutta heikentäviä häiriöitä ja muita ihmisten turvallisuuden ja turvallisuuden tunteeseen vaikuttavia ei-toivottuja tapahtumia. Poliisi toimii ratkaisulähtöisesti yhteistyössä eri viranomaisten, järjestöjen ja yhteisöjen kanssa. Ennalta estävä toiminta on tietojohtoista ja sen toteutumisesta ja tuloksista raportoidaan säännöllisesti viranomaisille, yhteistyökumppaneille ja asukkaille.

Ankkuritoiminta on moniammatillista toimintaa, johon kuuluu yleensä toimijoita sekä poliisista, sosiaalitoimesta, terveystoimesta ja nuorisotoimesta. Ankkuritoiminnan tavoitteena on nuorten rikoskierteen katkaisu varhain. Rikoksilla oirehtivat nuoret ovat usein myös rikosten uhreja. Väkivaltaisen radikalisoitumisen ennalta ehkäisy kuuluu myös Ankkureiden tehtäviin. Joillain alueilla Ankkuri hoitaa myös perhe- ja lähisuhdeväkivaltaan liittyviä tapauksia.

Rikostutkinta on poliisin lakisääteinen tehtävä. Kun on syytä epäillä, että rikos on tapahtunut, aloittaa poliisi esitutinnan. Esitutkinnassa poliisi kuulee asianosaisia ja sen lopputuloksena voidaan ratkaista, onko rikos tapahtunut ja tuleeko asia lähettää syyttäjälle syyteharkintaan.

Poliisin lisäksi monella muullakin viranomaisella on tärkeä rooli vihatekojen ennaltaehkäisyssä ja niihin puuttumisessa. Muun muassa opetusalan viranomaisilla sekä nuorisopalveluiden toimijoilla on tärkeä rooli ennaltaehkäisyssä. Nämä toimijat kohtaavat työssään laajasti eri taustaisia ja eri elämäntilanteissa olevia ihmisiä, ja heillä on mahdollisuus varhaiseen puuttumiseen. Paikallistasolla vihateot liittyvät jollain lailla kaikkien viranomaisten työhön. Kuntatasolla myös maankäytön ja kaavoituksen suunnittelulla on vaikutus turvallisuuteen ja arjen turvallisuudentunteeseen.

Yhdenvertaisuuden edistäminen on yksi keinoista, joilla pyritään vähentämään sosiaalisiin suhteisiin liittyviä kielteisiä ilmiöitä (esim. syrjintä, viharikokset ja vihapuhe), jotka estävät yhdenvertaisuuden toteutumista. Yhdenvertaisuuden edistäminen on viranomaisten lakisääteinen velvollisuus.

Yhdenvertaisuuslain mukaan viranomaisten, koulutuksen järjestäjien sekä työnantajien tulee arvioida ja edistää yhdenvertaisuutta omassa toiminnassaan. Edistämistoimenpiteiden tarkoituksena on turvata kaikkien henkilöiden tosiasiallisesti yhdenvertaiset mahdollisuudet käyttää eri viranomaisten palveluita, kouluttautua ja edetä työuralla.

Yhdenvertaisuuden edistämistoimien kohdentamiseksi on aluksi arvioitava yhdenvertaisuuden toteutumista. Yhdenvertaisuuden arvioimisen tarkoituksena on tunnistaa syrjintää ja löytää keinoja, joiden avulla työpaikan ja toiminnan yhdenvertaisuutta voidaan parantaa. Arvioinnin pohjalta

viranomaisen, koulutuksen järjestäjän tai työnantajan on mahdollista toteuttaa tehokkaita toimenpiteitä syrjinnän ehkäisemiseksi, siihen puuttumiseksi ja eri ryhmien yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Yhdenvertaisuuden arviointiin on julkaistu erillinen opas, josta löytyy enemmän tietoa arvioinnista, siinä käytettävistä menetelmistä sekä tulosten hyödyntämisestä.

Turvallisuuteen liittyvän kehittämistyön monet työkalut tuottavat myös tietoa turvallisuudesta. Esimerkiksi turvallisuussuunnittelun yhteydessä kerätään tietoa, jota voidaan hyödyntää vihatekojen seurannassa. Nykyistä tiedonkeruuta kannattaa täydentää valtakunnallisten tutkimusten kysymyksenasetteluilla vertailukelpoisen tiedon saamiseksi.

Turvallisuussuunnittelun tavoitteena on vähentää rikosten, häiriöiden ja onnettomuuksien määrää ja niistä aiheutuvia vahinkoja sekä ylläpitää turvallisuutta ja turvallisuuden tunnetta. Työn lähtökohdina on paikallisuus ja paikalliset turvallisuustarpeet. Turvallisuussuunnitelmassa kuvataan konkreettiset tavoitteet ja toimenpiteet turvallisuuden parantamiseksi. Turvallisuussuunnitelmassa pyritään ottamaan huomioon kaikki kunnan turvallisuuteen liittyvät suunnitelmat ja tehtävä työ.

Paikallisen turvallisuustyön tukemiseksi Rikoksantorjuntaneuvosto on luonut paikallisen turvallisuustyön itsearviointityökalun. Itsearviointin tarkoituksena on auttaa paikallisesta turvallisuussuunnittelusta vastuussa olevaa ryhmää tarkastelemaan toimintaansa. Työkalun avulla selvitetään mikä toimii hyvin sekä nostetaan esille kehityskohteita ja -ehdotuksia.

Lomakkeen kysymykset on jaoteltu kolmeen osaan: työn käynnistämävaiheeseen, tiedonkeruu-, analysointi- ja toteutusvaiheeseen sekä seuranta- ja arviointivaiheeseen. Itsearviointityökalu ei tällä hetkellä sisällä eri väestöryhmäkohtaista tarkastelua, mutta sen kysymyksenasetteluita on mahdollista täydentää.

Rikoksantorjuntaneuvosto on laatinut kuntien käyttöön turvallisuuskyselyn, jolla voi kerätä asukkaiden näkemyksiä asuinalueensa ja kuntansa turvallisuudesta. Kyselyn voi toteuttaa avoimena verkkokyselynä tai otokselle suunnattuna postikyselynä. Kyselytutkimuksella saadaan kerättyä sekä uutta tietoa että viranomaistietoja, kuten poliisin tilastoja, täydentävää tietoa. Kyselyä voidaan myös hyödyntää toteutettujen toimien vaikutusten selvittämisessä.

Kyselytutkimuksen avulla selvitetään ihmisten kokemuksia ja näkemyksiä mm. rikoksista ja järjestyshäiriöistä, turvattomuudesta, rikosten uhriksi joutumisesta, varautumisesta sekä onnettomuuksista ja tapaturmista. Kyselyssä kerättyjä taustatekijöitä (ikä, sukupuoli, asuinalue) voidaan täydentää.

Myös järjestöillä on tärkeä rooli vihatekojen vastaisessa työssä. Järjestöillä on usein paikallistasolla hyvä käsitys ihmisten kokemuksista, koska niiden työ tavoittaa useita eri väestöryhmiä. Lisäksi järjestöt ovat keskeisiä toimijoita, joiden työllä tuetaan yhdenvertaisuutta ja turvallisuutta.

Paikallisella tasolla on monia erilaisia verkostoja, joiden työssä aihetta käsitellään. Usein paikkakunnalla toimii esimerkiksi turvallisuuteen, kotoutumiseen ja yhdenvertaisuuteen liittyviä työryhmiä, joiden työssä käsitellään myös vihatekoja. Verkostot ovat tärkeitä paikkoja tiedon jakamiselle. Erityisen tärkeää on luoda ja ylläpitää verkostoja, joissa voidaan aidosti keskustella ja kehittää. Toimijoiden välisellä yhteistyöllä voidaan saada aikaan avointa keskustelua ja puuttua

tehokkaasti ja oikea-aikaisesti. Keskeistä on myös, että toimijat tietävät kenelle kertoa havainnoistaan ja mikä taho vastaa esiin tulleeseen tietoon perustuvista jatkotoimenpiteistä.

Mahdollisia toimia paikallistasolla:

- poliisin toiminta, erityisesti ennalta estävä työ
- yhdenvertaisuuden edistäminen ja yhdenvertaisuussuunnittelu
- turvallisuussuunnittelu, turvallisuustyön itsearviointityökalu, turvallisuuskysely
- moniviranomaisyhteistyön verkostot
- järjestöjen toiminta
- sovittelu
- segregaaation estäminen ja kaupunkisuunnittelu
- opetustoimen syrjinnän vastainen työ

4.1. Paikallisviranomaisten työn vaikuttavuuden mittaaminen

Vihatekoihin liittyvää tilannetta kuvaavien tietolähteiden lisäksi on tärkeää tarkastella paikallisten toimijoiden vihatekoihin liittyvän työn onnistumista ja vaikuttavuutta. Edellä esiteltiin joitain mahdollisia toimia, joiden yhteydessä vihatekojen ennalta ehkäisemistä ja niihin puuttumista kannattaa käsitellä. Osana vihatekoihin liittyvän tilanteen arvioimista on hyvä selvittää keskeisten paikallistasolla käytössä olevien toimintojen vaikuttavuutta.

Vaikuttavuuden arvioinnissa kannattaa huomioida seuraavat näkökulmat:

- toimintojen kartoittaminen
  - o millaisien toimintojen yhteydessä vihatekoihin liittyviä ilmiöitä käsitellään?
  - o ketkä ovat keskeisiä toimijoita?
  - o ovatko keskeiset toimijat mukana vihatekoihin liittyvässä työssä (viranomaiset, järjestöt, yritykset)?
- työn organisointi
  - o onko vastuiden jakautuminen selvää?
  - o tuntevatko toimijat toistensa roolin?
  - o ovatko työn tavoitteet selvät?
  - o ovatko tavoitteet konkreettisia, mitattavia ja aikataulutettuja?
  - o perustuvatko työn tavoitteet paikalliseen tietoon?
- työn seuranta
  - o kuka/mikä toimija seuraa vihatekoihin liittyvän työn etenemistä?
  - o kuinka usein seurantaa tehdään?
  - o miten seuranta tehdään, ts. mihin aineistoihin ja menetelmiin se perustuu?
  - o miten seurantatietoa käytetään?

5. MAHDOLLISIA TIETOLÄHTEITÄ

FinLapset – Lasten, nuorten ja perheiden terveys ja hyvinvointi

<https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/finlapset-lasten-nuorten-ja-perheiden-terveys-ja-hyvinvointi>

FinSote –tutkimus

<https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/finsote-tutkimus>

Kansallinen rikosuhritutkimus

<https://researchportal.helsinki.fi/fi/projects/kansallinen-rikosuhritutkimus-kansallinen-turvallisuuskysely>

Kielellisten oikeuksien seurantaindikaattorit

<https://app.powerbi.com/view?r=eyJrIjoiMzA1NTdkY2ItMGFkOC00N2I4LWJiNzEtNzRiYzdiOGFjZjdkliwidCI6IjdmTRkZmE0LWMwZmMtNDcyNS05ZjA0LTc2YTQ0M2RIYjA5NSIsImMiOiJh9>

Kouluterveyskysely

<https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/kouluterveyskysely>

Maahanmuuttajien terveys- ja hyvinvointitutkimus (Maamu)

<https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/maahanmuuttajien-terveys-ja-hyvinvointitutkimus-maamu->

Miten meillä menee? Kartoitus väestösuhteiden tilasta Suomessa – painopisteenä vastaanottokeskuspaikkakunnat

<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/80007>

Nuorisoriikollisuuskysely

<https://researchportal.helsinki.fi/fi/projects/nuorisoriikollisuuskysely>

Perusoikeusbarometri

<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/163261>

Poliisibarometri 2020 : Kansalaisten arviot poliisin toiminnasta ja Suomen sisäisen turvallisuuden tilasta

<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/162345>

Poliisin tietoon tullut viharikollisuus

<https://polamk.fi/viharikokset>

Saamebarometri 2020 – selvitys saamenkielisten kielellisten oikeuksien toteutumisesta

<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/162826>

Ulkomailla syntyneiden hyvinvointitutkimus (FinMonik)

<https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/ulkomailla-syntyneiden-hyvinvointitutkimus-finmonik->

"Usein joutuu miettimään, miten pitäisi olla ja minne olla menemättä". Selvitys vihapuheesta ja häirinnästä ja niiden vaikutuksista eri vähemmistöryhmiin
<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/76633>

Uskonnollisten yhteisöjen tiloihin kohdistuvat uhkat : Kyselyn tulokset
<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/163034>

Viittomakielibarometri 2020: Tutkimusraportti
<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/162839>

OIKEUSMINISTERIÖ
JUSTITIEMINISTERIET
